

A terrorizmus nemzetbiztonsági aspektusai (különös tekintettel a magyarországi vonatkozásokra is)¹

Várhalmi Miklós – 2009.04.10.

1. Bevezetés²

A terrorizmus elleni harc problémáival foglalkozó hazai és külföldi szakértők 1972-től számolnak a nemzetközi terrorizmussal. Az 1972. évi müncheni nyári olimpiai játékokon a „Fekete Szeptember” elnevezésű palesztin terrorszervezet egy akciócsoportja megtámadta az izraeli olimpiai csapat szállását majd több sportolót túszul ejtve a fürstenfeld-brucki repülőtéren tűzharcba keveredett a bevetett német rendőrökkel és katonákkal, akik öt terroristát lelőttek, hármat pedig elfogtak. A túszul ejtett izraeliek közül kilencen haltak meg a terrorakció során. Ez a tragikus esemény hívta fel a világ közvéleményének és a kormányok többségének figyelmét a terrorizmus óriási veszélyére és nemzetközivé válására (hiszen Németországban, a világ sportolójának találkozási pontján, palesztin terroristák öltek meg izraeli állampolgárokat).

Lényegében ez a helyzet jellemezte a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemre való felkészülést 2001. szeptember 11-ig, a new yorki és a washingtoni, hatalmas áldozatokot követelő, al-Kaida terrortámadásig. A moszkvai színházban és a metróban, Csecsenföldön, Oszétiában, Beszlán városában, a madridi pályaudvaron, Londonban, Egyiptomban, Szaúd-Arábiában, a Fülöp-szigeteken, Afganisztánban, Törökországban, Izraelben, Indiában, és Indonéziában, valamint Afrika és Latin-Amerika számos országában 2001. szeptember 11-e után elkövetett, egyre nagyobb számú és egyre több áldozatot követelő terrortámadások, világossá tették a haladó emberiség előtt az új típusú terrorizmus fokozódó veszélyét és az ellene történő határozott fellépés fontosságát, szükségességét. A haladó világ politikusai egyetértettek abban, hogy ennek a fellépésnek határozottnak, gyorsnak, összehangottnak és eredményesnek kell lenni. A múltban alkalmazott erők, eszközök és eljárások nem tudták meggátolni a nemzetközi terrorizmus akcióit és az újabb akciók előkészítését. Tehát új, jobban felkészült erőkre, új és hatékonyabb eszközökre, új és sikeresebb harci eljárásokra van szükség a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben.

Közismert az, hogy 2001. szeptember 12-én a NATO Tanács határozata értelmében az előző napi terrortámadás nem csak az Amerikai Egyesült Államokat ért fegyveres támadás, hanem az Észak-atlanti Szerződés 5. cikke szerint mind a 19 tagállam elleni támadás volt. Az USA kérésére a NATO azonnal felajánlotta a felderítési adatok bővített cseréjét, továbbá 2001. október 9-től hét AWACS (a NATO légvédelmi és riasztó rendszer részét képező) felderítő repülőgépet adott át az észak-amerikai kontinens légvédelmének erősítése céljából. Ezek a repülőgépek 2002. május 16-ig láttak el felderítő szolgálatot az USA és Kanada légterében. A Balkánon békeműveleteket végző NATO katonai erők megkezdték azon terrorista csoportok és személyek felderítését és felszámolását, amelyek az al-Kaida szervezettel tartottak kapcsolatot. (Ezt a feladatot 2004. december 2-től az Európai Unió erői vették át Bosznia-Hercegovinában.)

2001. október 26-tól a NATO Dél-Európai Szövetséges Haditengerészeti Erői felderítési és ellenőrzési feladattal megkezdték az „Active Endeavour” fedőnevű műveletet a Földközi-tenger keleti medencéjében, majd 2003. márciusától ezt a feladatot kiterjesztették a teljes Földközi-tengerre és a tengeri átjárókra (Gibraltári-szoros és Szuezi csatorna), valamint a Vörös-tengerre. Ehhez a tevékenységhez 2004-ben csatlakozott Oroszország is.

Az Észak-atlanti Tanács 2002. november 21-22-i ülésén Prágában a tagállamok elfogadták az új Terrorizmus elleni Katonai Konceptiót, amely minden tagállamot kötelez a bővített és ellenőrzött felderítési információk cseréjére és a várható terrortámadásokkal kapcsolatos figyelmeztető (riasztási) együttműködésre.

A prágai csúcson fontos döntések születtek a tömegpusztító fegyverek elleni védelem, köztük az ilyen típusú fegyverek felderítésének feladataival kapcsolatban is. A nemzetközi terrorizmus elleni globális harc meghatározó képességű katonai erejeként felállításra került a NATO Válaszó Erő (NATO Response Force), amely mintegy 20 ezer fős állományával rövid idő alatt bárhol bevethető

2006-tól. Az Isztambulban, 2004. június 28-29-én megtartott Észak-Atlanti Tanács ülésen további határozatokat hoztak a terrorizmus elleni harc sikere érdekében.

A NATO Tanács elrendelte a Brüsszelben felállított Terrorveszélyt Felderítő Egység (Terrorist Threat Intelligence Unit) folyamatos működtetését és a többnemzeti vegyi, biológia, radiológia és nukleáris védelmi zászlóalj felkészülését bármely tagállamot érintő veszély elhárításában való részvételre. Nagyméretű összhaderőnemi katonai műveletek a terrorizmus ellen csak Afganisztánban és Irakban, kisebb méretekben Csecsenföldön és Izraelben folytak.

Figyelembe kell venni azt is, hogy jelentős különbség van az Afganisztánban és Irakban folyó terrorellenes katonai műveletek, valamint a Csecsenföldön és Izraelben hosszú évek óta folyó akciók értékelése között is. Csecsenföld, illetve Palesztina önállóságáért gerillaharcot és terrorakciókat folytató különböző szervezetek nemzetközi megítélése gyakran eltér az orosz, illetve az izraeli kormány álláspontjától.

2. Az iszlám terrorizmus³

„Bizonyos, hogy nem minden muszlim terrorista, de ugyanannyira igaz az is - és ez az igazán fájdalmas - , hogy majdnem minden terrorista muszlim.” Abdel Rahman al-Rashed vallástudós szavai ezek, de nem csak emiatt, hanem az elmúlt évek fanatikus vallási merényletei miatt is meg kell vizsgálni a vallási (iszlám) indíttatású terrorizmust. A jelenkor legnagyobb fenyegetését a nemzetközi terrorista hálózat, az al-Kaida jelenti. Bár a terrorizmus elleni küzdelemben sok sikert ért el a világ, de meg kell hogy állapítsuk, a hálózat még jelentős tartalékokkal rendelkezik, valamint a vezetők közül mind Oszama bin Laden, a szervezet vezetője, mind Omar Molla, a tálib rendszer vallási vezetője, továbbá al-Zavahir al-Kaida második vezetője sem került még a terror elhárító csapatok kezére.

Az iraki háború hatása is kettősnek ítélni lehet, hiszen a háború kezdetén Amerika szövetségeseit megosztotta, továbbá új színteret teremtett a nemzetközi terrorizmus csoportoknak. A színtér azért jelentős változás a nemzetközi életben és terrorista világban, mert Szaddam Husszein, Irak korábbi elnöke tiltotta a kapcsolatok felvételét, most Irak az egyik legfontosabb színterévé vált a terrorista csoportoknak. Az iraki háború előtt a nemzetközi harcosok vállalták az iraki területre történő beutazást, valamint a harcot a szövetségeseikkel. A háború után a hatalomból kieső szunnita kisebbség, és az azokhoz tartozó párt-, állami- és katonai vezető elit által szervezett ellenállás és aszimmetrikus hadviselés jelentette a legnagyobb kihívást. A háború befejezése után a síita területeken Szadr ajatollah fegyveres követői is ezt a harcmódot alkalmazták.

Összességében megállapítható, hogy bármennyire is sikerült az afganisztáni tálib rezsimeket leváltani, s ezzel az al-Kaida ország szponzorát kikapcsolni, továbbá a terroristák kiképző bázisait felszámolni, az iraki hadsereget legyőzni, még mindig nem zárható ki teljességgel egy nagyméretű, sok áldozatot követelő terrorista támadás a világ bármely pontján. Az iraki történések sikerei ellenére, megállapítható, hogy a terrorista csoportok elszántsága növekedett, új bevetési területet, továbbá hitük szerint új „szent háborút” hirdettek a világban. A szeptember 11-ei események utáni küzdelem számos területre kiterjedt. Egységes stratégiát hirdettek meg az államok, példának okáért jó volt a bankrendszeri szigorítások elrendelése, de további feladatok vannak még ezen a részterületen is. Számos bank, még mindig a fekete pénzek, a szervezett bűnözői csoportok és a terroristák paradicsoma.

Több szakértő további erősebb lépéseket sürgetett a csoportok elleni fellépést illetően. Ilyen egyik szakértői csoport volt a Richard A. Clarke vezette is, akik a következő fő pontokban fogalmazták meg a további teendőket:

- A terrorista tettekre, öngyilkos merényletre készülöket el kell fogni, vagy meg kell ölni.
- Az iszlám világ fontosabb országaihoz közeledni kellene, segítséget kellene nyújtani számukra és mindent meg kellene tenni, hogy a nemzetközi terrorizmus csoportok támogatását beszüntessék.
- Az USA elleni terrortámadások lehetőségét a saját területéről ki kell tolni a külföldi területekre, továbbá ezen a területeken is folyamatos megalkuvás nélküli harcot kell folytatni a csoportokkal.
- A fegyveres erők, a belbiztonsági szervek, a hírszerző hivatalok képességeit úgy kell alakítani, hogy az előző három feladatra maximálisan megfeleljenek.

Az ilyen jellegű terrorista akciók azért is kerültek a küzdelem középpontjába, mert a világ jelenlegi legfontosabb energiahordozójának a legnagyobb kitermelő helyén aktivizálódtak. A nyugati világ energia függősége pedig ezen térségtől nagymértékben meghatározott. Európa 30, az USA 20%-ban míg Japán 70%-ban ebből a térségből szerzi be olaját. Fontos tehát, hogy a kitermelés, a szállítás biztonságos legyen. A fegyveres konfliktusok állandó résztvevőivé vált nemzetközi harcosok, – nemzetközi terroristák – a boszniai, a csecsenföldi, az afganisztáni, az iraki háború alatt tovább erősödtek. A háború számukra nemcsak lételemmé vált, hanem a tapasztalatszerzés, a kapcsolatok továbbépítésének színtere lett más nemzeti, nemzetközi terrorista szervezetekkel. Velük a pénzügyi forrásokat is számos esetben megosztották, támogatták a csoportok logisztikai-kiképzési-, propaganda-, ideológiai-, valamint toborzó feladataikat. Így a világ számos országából érkező csoportjai, „összenöttek” egy globális, minden kontinenst átszövő világhálóvá, melynek vezetője, – Primus inter Pares – az al-Kaida lett.

Legfőbb céljait számos szakértő rendszerezte már, ennek egyik változata:

- A számukra nem megfelelő kormányok bukásának az előkészítése, leváltásuk.
- Egy diktatórikus, teokrata vallási fundamentalista irányítású rezsim létrehozása.
- Esetleg egy nemzetközi vallási fundamentalista teokrata kalifátus létrehozása, amely a történelmi iszlám uralkodási formáján alapul.
- A legradiálisabb elképzelés szerint pedig az egész világot uraló, kalifátus megvalósítása a cél.

Ebből egyértelműen adódik, hogy számukra az USA jelenti a legnagyobb ellenfelet, mert ő képes megakadályozni regionális, valamint világszerte tervei. Forgatókönyvük szerint, – s sajnos megállapítható, hogy szimpatizánsaik száma milliós – először az iszlám szent helyeiről, később az iszlám országokból, kell elűzni a „hitetleneket”, majd a harcot a nem iszlám országok területén is folytatni kell. A kisebbségekben élőknek azt ajánlják, hogy szubkultúráként ne integrálódjanak a társadalomba, hanem megtartva vallási, politikai-, ideológiai különállásukat, az iszlám jogot tekinték életük alapjának, ezzel is erősítsék az iszlám szervezeteket, támogassák a nemzetközi terrorista csoportokat adományokkal, tagságot verbuváljanak közülük az akciókhoz, az alvó cellákhoz, továbbá pihenő helyet, menedéket adjanak szervezetük tagjainak. A csoportok további egymáshoz való kapcsolódását nemcsak a fegyveres konfliktusok, a vallás, de a nacionalizmus is felerősítette. A kezdeti fegyveres konfliktusokban a gyarmatosítók ellen pozitív szerepben, majd a nacionalista mozgalmakban az országok magukra találásának időszakában, a fegyveres mozgalmakban tűntek fel. A szerepük az izraeli-palesztin, vagy az iraki konfliktus kapcsán hasonló. A nemzeti érzelmeket használják fel az adományok, a tagok toborzásánál, az akciók reklámozásánál. Az iszlám világ számára az egyik legfontosabb fegyveres konfliktus volt a Szovjetunió fegyveres erői elleni küzdelem Afganisztánban, ahol a propaganda szerint, egy nem iszlám vallású ország megszállt egy iszlám országot. De ugyanez a módszer jelentkezik a csecsen harcosok körében is az orosz féllal szemben.

Az iszlám terroristák további célkitűzései:

- Úgy befolyásolni a nyilvánosságot, – beleértve az USA-t és Európát is – hogy a jelenlétüket feladják az iszlám országokban, továbbá a kormányok támogatását befejezzék.
- Az USA-t és a nyugatot úgy bemutatni, hogy már nem sebezhetetlenek, és további agresszív támadó akciókkal gyengíthető, védtelenné tehető.
- A nemzetközi terroristák „sikerei” további megfelelő adományokra, támogatásokra bírnak az iszlám tömegeket, esetleg kormányokat, hogy a szükséges létszámú regruta biztosítva legyen a csoportok számára.
- Az iszlám világ országai számára példaképpül szolgálni, megteremtteni a további együttműködés lehetőségét a kormányzatokkal, valamint a többi csoporttal. Követendő magatartási formát mutatni az iszlám lakosai részére, továbbá bemutatni, hogy a történelem kereke az iszlám nemzetközi terrorizmus csoportok malmára hajtja a vizet.

A nemzetközi terrorista szervezetek ennek megfelelően alakítják stratégiájukat is, mert a terror célpontok kiválasztásánál a nyugati világ sebezhetetlenségi mítoszát, a politikai, gazdasági, ideológiai szimbólumait is el akarják pusztítani, a lehetséges sok polgári áldozat mellett.

A szabad világ szimbólumai ellen tervezett merényleteknek az is a célja, hogy a lakosságot elriasszák, elrémítsék, bizonytalanságban tartsák, vagy olyan súlyos gazdasági infrastrukturális

károkat okozzanak, mellyel elérhető a politika iszlámmal szembeni változása. Azaz, Clausewitzzel élve „ *A háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket saját akaratunk teljesítésére kényszerítsük.*” Összességében a terroristáknak egyszer sikerült a politikai céljukat elérni, a madridi merénylet után, mikor a spanyol kormány csapatait kivonta Irakból. Tehát a nemzetközi terroristák politikai céljukat részben elérték, mert a koalíció egyik országa politikai téren meghátrált. Megjegyzés: A terrorista csoportok elemzése kapcsán a szerzők nem rejtik véka alá, hogy sajnos a terrorizmus elleni küzdelem egységes stratégiáját, több háttéralku is befolyásolja. Ezek azok az akciók, melyek a kormányok, titkosszolgálatok közreműködésével folynak a különböző túsok kiszabadítása kapcsán. Ezek a háttéralkuk a terrorista csoportok számára azt jelentik, hogy legközelebbi politikai céljaikat ilyen eszközökkel, zsarolással, túszejtéssel is elérhetik egyes esetekben.

Más összefüggésben az állapítható meg, hogy a terrorista csoportok így tudják a további akcióikat finanszírozni, erőt gyűjteni. Azt is meg kell jegyezzük, hogy ugyan a csoportok a háttéralkuk következtében csak kisebb politikai hatást tudnak kifejteni a célországokra, de a társadalom befolyásolása, a terrorizmus elleni küzdelemre káros hatással van. Míg a szemlélő számára úgy tűnik az emberek „csak” a háború ellen, egy tús életéért tüntetnek, valójában a nemzetközi terrorizmus csoportok akaratának megfelelően cselekednek, azaz hosszabb stratégia keretében az ő céljaikat szolgálják. A csoportok szempontjából ez fontos, hiszen a nemzetközi közvélemény bár elítéli a terrorista akciókat, mégis az ő érdekükben cselekszik. A közbeeső cél, a befolyásolás, a propaganda mindenképpen az ő malmukra hajtja a vizet.

Következtetések az iszlám terrorizmus filozófiájára, lélektanára:

- A terrorista szervezetek filozófiája a következő: azaz, hogyan is lehet és kell az akciókat végrehajtani terrorista szempontból.
- Az akciók kivitelezéséhez nagyon hosszú tervezési időszakra (4-6 hónap) van szükség. A közvetlen előkészületeknél már csak rövidebb előkészítésre (1-2 hét) van szükség, de a pontos mindenre kiterjedő alapos felderítés mindenképpen elengedhetetlen feltétele a sikeres akciónak. Ehhez a hosszú fázishoz kapcsolódik még a személyi felkészítés, az adott célországban az alvó cellák felélesztése, aktivizálása, vagy az országba történő bejutás, bejuttatás.
- Az elrettentés, a célpont kiválasztása mindenképpen központi jelentőségű szerepet kell hogy játsszon az adott ország életében. Ennek megfelelően kell kiválasztani, megtervezni a hatásokat és utóhatásokat is mérlegelve. A robbantás, a leggyakrabban alkalmazott módszerré vált, akár robbanóanyaggal, vagy egyéb más vegyi úton előállított robbanószerkeket tekintve, mert ezek okozzák a legnagyobb pánikot, riadalmat, ezek hatása ellen a legnehezebb védekezni. Akár a legkisebb hátizsákban elhelyezett robbanóanyag is hatását és járulékos hatását tekintve a legnagyobb áldozatszámot produkálhatja. Ha ezekhez az elemzésekhez hozzávesszük az elkövetés eszközeit, gépkocsi, repülő, vonat, akkor a hatás még fokozottabban jelentkezik, hiszen a terroristák a rombolásnál ezek járulékos hatásaival, (mozgási energia, tömeg, tűzveszélyes anyagok) is számolnak.
- A robbantást követő rombolás viszont már a pszichológiai hatás eléréséhez szükséges, hiszen a Világkereskedelmi Központ romjai hosszú időn keresztül figyelmeztetik az embereket, nincs teljes biztonság.
- A pánik, a sebesültek, a vér látványa a háborút „távoli rossz dolog”-ként megélő polgárok számára a másik jelentős sokkoló tényező. A terrorcselekmény bekövetkezése után, a kormányok bármennyire is igyekeznek rövid idő alatt cselekedni, mindenképpen egy ideig időhátrányban vannak a terroristákkal szemben. Idő kell ahhoz, hogy a mentők, tűzoltók, a katasztrófa-elhárítás szakemberei megkezdjék a mentést. A nyugati társadalmak egyik hibája a gyors, korrekt tájékoztatás, sajnos ez az egyébként pozitív cselekedet, a terroristák egyik legjobb eszköze a cselekményeik, áldozataik, – az ő szempontjukból sikereik – bemutatására, reklámozására. Ha a tornyok lerombolására gondolunk, a második gép becsapódását a világ egyenes adásban nézhette.
- Az iszlám nemzetközi terrorista csoportok szemléletének elemzéséhez szükséges megemlítenünk, az eltérő gondolkodásmódot a célok és a harc kapcsán. Míg a nyugati világ értékei az emberek, a nők, a polgári személyek, és számunkra katonai célpontot, csak a „kemény célok” képeznek (harckocsik, lövegek, repülőgépek). Addig a terroristák

szemléletében a polgári lakosság, a védtelenek a legkönnyebben megtámadhatóak, az igazán sikerrel kecsegtető célpontok.

3. Az új típusú terrorizmus⁴

3.1. Többféle al-Kaida: bin Ladenről a terror-marketingig

Az egyes országok, csoportok, személyek elleni fenyegetések az új típusú nemzetközi terrorizmus ún. virtuális harcának szerves részét képezik. Vagyis a terroristák egyrészt a nyugati társadalmak félelem érzetét kívánják felkelteni, növelni és fenntartani ezekkel a médián keresztül eljuttatott üzenetekkel (éppúgy, mint az Irakban elrabolt külföldieknek az internetre feltett videó-üzeneteivel és kivégzésével), másrészt valószínűleg a terrorizmus-ellenes tevékenységgel foglalkozó intézményeket akarják megterhelni, illetve „elaltatni” azzal, hogy a legtöbbször csupán vaklármát keltenek.

Az al-Kaida marketingjéhez - amelynek eredményeként mára e fogalom a terrorizmus piacán éppoly ismert, mint a hamburgerpiacon a McDonald's - a nemzetközi média és a politikusok is vastagon hozzájárulnak. Mindenekelőtt azzal, hogy első közelítésben szinte minden terrorcselekmény mögött az al-Kaidát keresik, illetve láttatják, s persze azzal is, hogy a szó használatakor nemigen veszik tudomásul, így nem is jelzik, a fogalom kapcsán időközben bekövetkezett tartalmi differenciálódást. Ma ugyanis a terrorizmussal foglalkozó irodalom legalább három értelemben beszél az al-Kaidáról.

Egyrészt továbbra is ezzel a névvel illeti az 1980-as évek elején Oszama bin Laden által megalakított terrorszervezetet, amely a tálib rendszer elleni 2001-es fegyveres fellépést követően jelentősen meggyengült, s amelynek megmaradt sejtjei és csoportjai napjainkban elsősorban az arab világ egyes országaira (Irak, Szaúd-Arábia), illetve Közép-Ázsiára (Afganisztán, Pakisztán) összpontosítják tevékenységüket. Egy ideje ugyancsak al-Kaidaként emlegetik azt a szélsőséges és militáns, franchise-szerű terrorista-hálózatot is, amelynek elsősorban a különböző muzulmán közösségekben megtalálható csoportjait sok esetben csupán a közös ellenség, a közös nyugatellenes ideológia és az azonos elkövetési módszer (összehangolt, egy időben több helyen elkövetett robbantás) köti össze az Oszama bin Laden féle al-Kaidával, de nem tartanak fenn vele feltétlenül szervezeti vagy személyes kapcsolatot. Madrid és London után sokan az al-Kaidának ezt a mutációját tekintik Európára nézve a legveszélyesebbnek. Végül az al-Kaida napjainkra olyan presztízs-növelő „reklámszlogené” vált, amelyre mindazon szélsőséges csoportok szívesen hivatkoznak, melyek vagy politikai népszerűséget és támogatást kívánnak szerezni a terrorizmusra fogékony muzulmán társadalmi rétegekben, vagy egyszerűen csak médianyilvánosságra, s ez által saját jelentőségük virtuális növelésére vágyanak.

3.2. A terrorizmus társadalmi infrastruktúrájáról

A jelenleg legveszélyesebbnek tekintett, a szélsőséges iszlámhoz kapcsolódó új típusú terrorizmus esetében például olyan, viszonylag nagy létszámú muzulmán közösségre van szükség, melyen belül megtalálható az a szűk réteg, amely támogatja vagy legalábbis tolerálja a terrorista módszereket. Bár a terrorizmus társadalmi infrastruktúrájára vonatkozó premissza ma általánosan elfogadott, a terrorizmus-szakértők között komoly vita folyik arról, hogy vajon azonos fenyegetettségnek vannak-e kitéve a jelentős muzulmán kisebbséggel rendelkező nyugat-európai országok. Az európai muzulmán közösségek általánosan megfigyelhető radikalizálódása mellett jó néhány szakértő azt állítja, illetve sugallja, hogy csupán idő kérdése, mikor következik be egy, a madridihoz és a londonihoz hasonló merénylet a létszámában vagy arányaiban nagy muzulmán közösségekkel rendelkező európai országokban.

Mások ugyanakkor tagadják ezt, s elsősorban azt hangsúlyozzák, hogy egyrészt az új típusú terrorizmus nagyon is tudatosan politizál, vagyis politikai szempontok alapján választja ki célpontjait, másrészt a muzulmán közösségek radikalizálódása a létszám és az arány mellett számos egyéb tényezőtől is erősen függ (pl. hogy eredetét és jogállását tekintve milyen összetételű az adott közösség; hogy mennyire integrálódott az adott társadalomba stb.).

Mindehhez hozzátehetjük, hogy tulajdonképpen a 2005. július 7-i londoni merényletek sem a terrorizmus társadalmi infrastruktúrájának szempontjából voltak meglepőek, ezek nagy-britanniai megléte ugyanis a szakértők mellett a hivatalos szervek előtt is közismert volt, hanem sokkal inkább abból a szempontból, hogy a robbantások elkövetői ezúttal a mintegy 1,6

millió nagy-britanniai muzulmán kisebbség ún. második generációs tagjai közül kerültek ki. Óhatatlanul felmerül ugyanis a kérdés - már persze, ha nem tekintjük elkerülhetetlennek, s így statisztikailag elfogadhatónak, hogy egy-két évenként tömeges civil áldozatokat követelő merényletekre kerül(het) sor Európa terrorizmustól fenyegetett országaiban -, hogy valójában jól működik-e az a multikulturális társadalom, ahol az oktatási és szocializációs rendszer évtizedes tevékenységének eredményét (még ha viszonylag kevés esetben is) „felülírhatja” egy néhány hónapos pakisztáni „vallási kurzus”? Vagy karcosabban fogalmazva: vajon a multikulturálisnak hirdetett együttélés nem gettósodáshoz és társadalmi szegregációhoz vezet-e egymás mellett élést jelent-e bizonyos társadalmak esetében? Ám ha nem kívánunk ilyen messzire menni a következtetések terén, az elkövetkezőekben valószínűleg akkor is érdemes lesz jobban odafigyelni a multikulturális társadalmak problémáit, nem egyszer válságát felvető elemzésekre.

3.3. **A terrorizmus technikai infrastruktúrájáról**

A terrorcselekményekhez szükséges technikai infrastruktúra kapcsán azt valószínűsíthetjük, hogy a „terrorista hagyományokkal, illetve jelennel”, valamint a háborús közelmúlttal rendelkező államokban jóval könnyebb hozzájutni a terrorcselekmények elkövetéséhez szükséges technikai eszközökhöz (főleg nagy mennyiségű robbanószerhez), mint azokban az országokban, amelyek jelenkori története ilyen hagyományokkal, illetve kiépült illegális fegyver- és robbanószer piacon nem rendelkezik.

A terrorizmus technikai infrastruktúrájának tárgyalásakor nem árt előrebocsátani, hogy minden feltételezés ellenére eleddig nem sikerült meggyőzően kimutatható operatív együttműködési kapcsolatot felfedni még Európában sem az Európai Unión belüli terrorizmus (baszk, északír, korzikai szeparatisták, görög, spanyol, olasz anarchisták, öko-, bio- és cyber-terrorizmus) és az „új típusú”, „nemzetközinek”, „globálisnak” nevezett, al-Kaida-típusú terrorizmus között.

Számos kutató emellett úgy véli, hogy a terrorizmus technikai infrastruktúrája napjainkban szorosan összefonódik a szervezett bűnözés infrastruktúrájával, így a terrorcselekményekhez szükséges eszközök (pl. robbanószer, fegyverek) is egyszerűen beszerezhetők mindenütt, ahol a szervezett bűnözés is hasonló eszközöket használ fel tevékenysége során. Ez utóbbival kapcsolatban azonban érdemes megjegyezni, hogy az új típusú terrorizmus és szervezett bűnözői csoportok együttműködése az illegális fegyver- és robbanószer piacon még a terrorista múlttal rendelkező nyugat-európai országokban sem olyan intenzív, mint azt sokan feltételezik abból kiindulva, hogy mindkét csoport robbanószereket használ. Részben eltérő motivációjuk miatt, részben eltérő érdekelttségükből fakadóan. Míg ugyanis a terrorista csoportok többsége egyfajta politikai és ideológiai elhivatottságból hajtja végre akcióit, addig a szervezett bűnözői csoportok többnyire üzletszerűen és egymás közötti vitáik rendezése céljából követnek el, alkalmanként, a terrorizmusra jellemző cselekményeket. Emellett, míg az új típusú terrorizmust képviselő csoportok a nagyszabású, sok áldozattal járó és nagy médiafigyelmet vonzó, félelemkeltő akciók végrehajtásában érdekeltek, a szervezett bűnözői csoportok elsősorban a társadalom gazdasági jellegű megsarcolásában. Sőt, továbbmenve: a szervezett bűnözői csoportok az esetek túlnyomó többségében éppen hogy nem érdekeltek a társadalom széles tömegeinek terrorista eszközökkel való megfélemlítésében.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a hagyományos és az új típusú terrorszervezetek, illetve a szervezett bűnözői csoportok ne lennének, ne lehetnének egyszerre és egyaránt jelen, illetve ne léphetnének akár alkalmi kapcsolatra az illegális fegyverpiacon. Az ilyen jellegű kapcsolat, s ezen belül a szervezett bűnözés és az új típusú terrorizmus együttműködése elméletileg különösen olyan esetben és ott lehet valószínű, ahol a szervezett bűnözői csoportok vezetése ugyanabból a társadalmi rétegből kerül ki, amelynek egy szűk csoportja tolerálja, illetve támogatja az új típusú terrorizmust. A legtöbb nyugati elemzés szerint Közép-Kelet-Európa szempontjából e tekintetben a balkáni, illetve a poszt-szovjet térség egyes államai és területei (a Balkánon Koszovó, Albánia, Bosznia-Hercegovina, a poszt-szovjet térségben pedig Csecsenföld és a közép-ázsiai köztársaságok) érdemelnek kiemelt figyelmet. Különösen azért, mert e demokráciadeficitos államokban a szervezett bűnözés nem egyszer szoros kapcsolatot tart fenn a hatalom birtokosaival. Ám, még ha így is van, megítélésünk szerint ez sem jelent feltétlenül nagyobb lehetőségeket és mozgásteret a terrorcsoportok számára. Elsősorban azért nem, mert az ellenérdekelttség miatt paradox módon éppen a

politikához közelálló vagy azzal összefonódó, s ezt az előnyös status quot fenntartani igyekvő szervezett bűnözés lehet az, amely titkos kapcsolatai és törvényen kívüli eszközei révén képes felfedni, illetve megfékezni a terrorcsoportok és terrorszervezetek tevékenységét.

A szervezett bűnözés és a terrorizmus kapcsolatának másik fontos bizonyítékát már régóta a két csoporttípus azonos pénzügyi háttérében - elsősorban az illegális drogereskedelemben, az embercsempészetben, a nőkereskedelemben, a pénzmosási akciókban stb. - látatja számos elemző. S bizonyos értelemben hasonló szemléletet tett magáévá a nemzetközi közösség is, amely már az 1990-es évek végétől, de különösen 2001. szeptember 11. óta a terrorizmus elleni küzdelem egyik kulcsfontosságú területének tekinti a terrorizmus pénzügyi háttérének korlátozását és meggyengítését. S teszi ezt több-kevesebb sikerrel, abban az esetben, ha a terroristák és a terrorcsoportok a terrorizmus elleni küzdelem szereplői által kontrollálható csatornákon (bankokon, tőzsdéken, pénzügyi intézményeken és ellenőrizhető piacokon stb.) keresztül kísérik meg finanszírozni tevékenységüket. A terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem azonban jóval problematikusabbnak tűnik az új típusú terrorizmust képviselő csoportok esetében: egyrészt, mert az általuk elkövetett merényletek megszervezése és végrehajtása - miként azt New York, Madrid és London példája is mutatja - viszonylag olcsó; másrészt, mert számos szakértő szerint a merényletekhez szükséges pénzügyi tranzakcióknál e terrorcsoportok könnyen megkerülhetik - s valószínűleg meg is kerülik - a „hivatalos és követhető” csatornákat. Itt és most nem csupán az évszázados /zowa/a-rendszerre vagy a hivatalosan karitatív célokra befizetett *zaka*t-ra gondolhatunk, de arra is, hogy pénz helyett más fizetőeszközt (aranyat, drágakövet stb.) is felhasználhatnak egy-egy terrorcselekmény finanszírozásához.

3.4. A működésképtelen állam, mint logisztikai háttér

2001 szeptembere óta persze az is közismert premissza, hogy az új típusú nemzetközi terrorizmus elsősorban ott lehet sikeres, ahol kihasználhatja a kevés hatalommal rendelkező, gyenge, illetve működésképtelen államok (failed states) tehetetlenségét. Az elmúlt csaknem másfél évtized történéseinek fényében (Jugoszlávia, Szomália, Csecsenföld, a jelenlegi Afganisztán és Irak stb.) azt sem szükséges részletesen bizonyítani, hogy a legtöbb konfliktus ott keletkezett, ahol a központi állami hatalom nem működött megfelelően, azaz a törvényes erőszak-monopólium hiányában olyan belső hatalmi vákuum keletkezett, melyet különböző versengő hatalmi tényezők, etnikai kisebbségek, drogbárók, bűnözők, fanatikus vallási csoportok, szeparatista mozgalmak, terrorista hálózatok stb. igyekeztek kitölteni. Bizonyos esetekben nem csupán arról van szó, hogy az állami hatalom meggyengült, hanem arról is, hogy a biztonságot fenyegető nem állami szereplők (jelen esetben a terrorista szervezetek és hálózatok) jelentős mértékben átvették az állam egy részének irányítását, vagy annak pénzügyi, logisztikai, katonai támogatását élvezik.

3.5. A terrorizmus és a média kapcsolatáról

Az új típusú terrorizmust több értelemben is különleges és szoros kapcsolat fűzi a médiához. Egyrészt abban az értelemben, hogy e csoportok már a kommunikáció legmodernebb eszközeit (pl. laptop, mobiltelefon, internet) használják fel tevékenységük során. Elég talán arra utalnunk, hogy míg 1997-ben csupán 12 ún. terrorista honlapot tartottak számon a terrorizmussal foglalkozó szakértők, jelenleg az ilyen jellegű weboldalak száma már több mint 4500. A múlt század utolsó évtizedében a nemzetközi biztonságpolitika színpadára lépő posztmodern terrorizmus képviselői ma már gyakorlatilag a világhálón is képesek terrorista sejteteket és merényleteket szervezni. Sőt az, aki napjainkban merényletet akar elkövetni, hosszabb-rövidebb keresgélés után már gyakorlatilag minden ehhez szükséges információt megtalál az interneten - a házilag elkészíthető robbanószerek receptjeitől kezdve a rejtőzködési és információvédelmi technikákon keresztül egészen a kiképzési útmutatókig. A világháló jelentette virtuális infrastruktúra nem csupán globális kommunikációs csatornát biztosít, s nem csak a személyes kapcsolatot teszi nélkülözhetővé a különböző terroristák és terrorista csoportok között, de például a kereskedelmi forgalomban beszerezhető anyagokból és eszközökből összeállítható robbanószerek és szerkezetek elkészítésére vonatkozó kézikönyveivel lényegében kiiktathatóvá teszi a korábban említett hagyományos illegális fegyver- és robbanószer piacokat is.

Az al-Kaida-típusú terrorcsoportok által az interneten folytatott propagandatevékenység, az ún. virtuális dzsihad is meglepő újdonságokkal szolgált az elmúlt két-három évben. Alig egy évvel az első sokkoló, terroristák által készített kezdetleges felvételek interneten való megjelenését követően, Abu Muszab al-Zarkavi Jama'at al-Tawhid wal-Jihad nevű, Irakban tevékenykedő csoportja 2005. június 29-én egy olyan, még a szakértők által is professzionálisnak nevezett 46 perces, saját készítésű videó filmet tett fel a világhálóra az Irakban elkövetett merényletekről - *"AllReligion Will Be for Allah"* címmel -, amilyennel korábban soha nem találkozhattunk. Az al-Zarkavi féle terrorszervezet által fenntartott honlapra látogatók például nem csupán azt dönthetik el, hogy a film szélessávú vagy dial-up változatát töltik-e le, de megválaszthatják azt is, hogy Windows Media vagy RealPlayer lejátszóval nézik-e meg, vagy egyszerűen letöltik mobiltelefonjukra. Az al-Kaida típusú terrorizmus legismertebb figurái közül al-Zarkavi az első, aki rendkívül tudatosan - s Oszama bin Ladentől, illetve Ajman Zavahiritől eltérően még az arab médiát is megkerülve -, közvetlenül az interneten keresztül teszi közzé egyre rendszeresebbé váló üzeneteit, többek között már háromszor felújított on-line magazinjában. Az al-Kaida-típusú terrorizmusnak azonban mégsem az internet, hanem - miként általában a modern terrorizmusnak - a tömegmédiá biztosítja a legnagyobb publicitást. Pontosan tisztában vannak ezzel a terroristacsoportok vezetői is, akik merényleteik színhelyéül, illetve tárgyául éppen ezért már régóta lehetőség szerint olyan célpontokat választanak, melyek szimbolikájuk vagy jelentőségük miatt a nemzetközi média figyelmének középpontjában állnak. Az al-Kaida-típusú terrorizmus e tekintetben valójában csupán egyetlen újdonsággal szolgált: olyan merényleteket igyekszik elkövetni, amelyek nagyszámú halálos áldozattal járnak, s így cselekedeteik óhatatlanul a híradók első számú hírévé lépnek elő. Az azonban, hogy e merényleteket (például a World Trade Center, a Pentagon vagy Beszlán esetében), illetve annak következményeit (például Madridban és Londonban) „breaking news”-ként, vagyis a merényletek elkövetésével szinte egy időben látja a világ, már nem a terrorszervezetek, hanem a napjaink televíziózásának az érdeme. S paradox módon talán éppen a gyors tájékoztatásra törekvő televíziós csatornák teszik a legnagyobb szolgálatot a terroristáknak. Nevezetesen azzal, hogy a merényletek, illetve azok következményeinek repetitív bemutatásával generálják nézőikben a terrorizmustól való félelmet, és irreálisan megnövelik a terrorcsoportok, a terroristák, illetve tevékenységük jelentőségét. Mert miközben kétségtelen, hogy az elmúlt néhány év során általában nőtt a világ terrorveszélyeztetettsége, azt azért korántsem állíthatjuk (különösen nem Európában és Észak-Amerikában), hogy társadalmaink biztonságát a nem állami biztonságpolitikai szereplők e csoportjai befolyásolják a legerőteljesebben. Most nem is beszélve persze arról, hogy félelem említett generálásával a tömegmédiá gyakorlatilag a terrorcsoportok szándékainak megfelelő hatást ér el, helyettük végzi el a „piszkos munkát”, ugyanis a nagy áldozatokat követelő terrorista merényletek elkövetőinek is a társadalmak félelemérzetének fokozása a legfőbb célja.

3.6. Az új típusú terrorizmus politikai motívumairól

A legtöbb biztonságpolitikai szakértő joggal hívja fel a figyelmet arra, hogy egy-egy országnak és térségnek az új típusú terrorizmus általi fenyegetettsége nem magyarázható egyetlen tényezővel. Ezt elsősorban azért kell hangsúlyozni, mert különösen a madridi és a londoni robbantásokat követően igen élénk vita alakult ki arról, hogy vajon az európai országok iraki szerepvállalása mennyiben játszott szerepet a merényletek elkövetésében. Közismert, hogy az al-Kaida vezetői és az al-Kaida-típusú terrorszervezetek nyilatkozataikban szívesen értelmezik e merényleteket egyfajta büntetésként az adott ország iraki szerepvállalásáért. Sőt jó néhány biztonságpolitikai szakértő is úgy véli, hogy a második öböl-háborúban, majd az azt követő megszállásban/stabilizációban nagyobb szerepet vállaló államok fokozottabban fenyegetettek.

4. A XXI. századi terrorizmus fenyegetései⁵

4.1. A XXI. század veszélyei

A világ várható veszélyei közül az USA „Globális trendek 2015” tanulmánya a következőket jelöli meg:

- 4.1.1. aszimmetrikus kihívások, amelyek szerint állami és nem állami ellenségek kerülnek az USA és NATO-haderőkkel való közvetlen küzdelmet, de olyan stratégiát, harcászatot és –

- esetenként valamelyest javított, de „mellékes” („sidewise”) technológiájú fegyverekkel – csökkenteni akarják az USA erejét, és ki akarják használni feltételezett gyengeségeit;
- 4.1.2. stratégiai szintű tömegpusztító fenyegetésekkel a nukleáris rakétacsapásokat is beleértve, amelyekhez (jelentős politikai vagy gazdasági változásokat feltételezve) számításba vehető Oroszország, Kína, legnagyobb valószínűséggel Észak-Korea, esetleg Irán és talán Irak rendelkeznek képességgel ahhoz, hogy csapást mérjenek az Egyesült Államokra.
- 4.1.3. regionális katonai fenyegetésekkel, amelyekben néhány ország nagy haderőket tart fenn hidegháborús és hidegháború utáni koncepciók és technológiák egyvelegével.
- 4.1.4. belső konfliktusok
Számos belső konfliktus, különösen a kommunális vitákból származó, továbbra is rosszindulatú, tartós és nehezen lezárható lesz keserű örökséget hagyva maga után.
- 4.1.5. államok közötti konfliktusok
A következő 15 évben a nemzetközi rendszernek alkalmazkodnia kell a kulcsfontosságú térségekben megváltozó hatalmi viszonyokhoz.
- 4.1.6. nemzetközi terrorizmus
A terrorizmus századunk egyik fő veszélye, mely tovább fokozódhat, ha a terrorszervezetek tömegpusztító fegyverekhez jutnak és akcióikban azokat alkalmazzák is. Vagyis a 21. századi terrorizmus már nem célszemélyeket, hanem nagyvárosokat, régiókat, országokat tehet célpontjává. Az ilyen eszközök bevetése után nagyon hosszú időre megzavarhatja, vagy megszakíthatja régiók és országok gazdasági fejlődését. A nemzetközi terrorizmust tovább erősítheti a migráció, a határok egyre képlékenyebbé válása, a szervezett bűnözéssel az összefonódás, a veszélyes technológiák és fegyverek elterjedése.

4.2. A számítógépes terrorizmus

Korunk világa a számítástechnika világa, emiatt is fontos az ezen a területen fellépő veszélyek taglalása. A számítógépes terrorizmus (cyber terrorizmus, más megnevezéssel számítógépes, információs, digitális, vagy informatikai terrorizmus) jellemzője, hogy nem csak a kormányzati számítógépes rendszerek, bankok, állami intézmények elleni támadások kerültek előtérbe. Például több, mint 10 évvel ezelőtt, már 1998-ban csak az USA területén 300 000 ilyen jellegű eset történt, amelyekből közel 6000 esetben kimutatható volt az állami támogatás és segítségnyújtás a támadó részére.

A cyber-terrorizmus (más megnevezéssel számítógépes, információs, digitális, vagy informatikai terrorizmus) a terrorizmus egyik új formája, amelynek egyes jelei körülbelül a XX. század utolsó évtizedétől észlelhetők, és jelentősége az információs technológia fejlődésével egyenes arányban növekszik.

A hagyományos terrorizmus különböző megfogalmazásait kiegészítve, az alábbi definíciót használhatjuk a cyber-terrorizmusra: *„előre megfontolt, megtervezett, politikailag motivált erőszakos cselekmény, melyet nem háborúban, különböző jellegű célpontok (civil lakosság, hadsereg, politikai és gazdasági rendszerek, egyes objektumok) ellen, a célpontok által telepített számítógépeken, különböző hálózatokon keresztül hajtanak végre.”*

Az USA Védelmi Minisztériuma Védelmi Információs Rendszerek Hivatala, amely az információs hadviselés védelmi jellegű aspektusainak vizsgálatával foglalkozik, megfogalmazása szerint *„a cyber-tér olyan elektronikus környezet, amelyet az összes számítógépes és telekommunikációs erőforrás generál; az ötödik virtuális dimenziót jelenti, amelynek nincs földrajzi, nemzeti, vagy időbeli határa”.*

Többek között a számítógépek nagymértékű elterjedésének egyik következménye, hogy a XXI. századot az információ korának is nevezhetjük majd. Jelenleg még nem értük el azt a szintet, ahol az információs technológia elterjedtsége, általános használata fémjelezné az időszakot. Például a Sivatai Vihar fedőnevű hadművelet folyamán, egy nap leforgása alatt a szövetséges haderő 700 000 telefonhívást és 100 000 elektronikus üzenetet bonyolított le.

A védelmi minisztérium egy felmérése szerint a saját maguk által kezdeményezett 38.000 számítógépes behatolási kísérlet 65 %-a sikeres volt, ebből 63 % teljesen észrevétlen maradt. 1999-es adatok szerint, az Internet globalizációja révén több mint 120 millió fő használja

naponta az Internetet. 2005-re ez a szám meghaladta az 1 milliárd főt. A becslések szerint mintegy 30.000 Internet honlap létezett, ahol a pusztítás és zavarkeltés cyber-terrorista eszközei megtekinthetők, illetve ahonnan letölthetők, illetve segítségükkel önállóan elkészíthetők. Az információs társadalom előnyei mellett nyilvánvalóan megjelennek a veszélyek is, amelyek a következők lehetnek:

- Információs gyarmatosítás - az információs rendszerekben szükséges tőkekoncentráció miatt, a kisebb vagy gazdaságilag gyengébb országok információs rendszere külföldi irányítás alá kerülhet, ami teret adhat a politikai befolyásolásnak is.
- Információs terrorizmus és bűnözés - az információs rendszerek érzékenyek lesznek a terrorizmusra és a bűnözésre, mert a gazdasági és társadalmi élet erre épül majd.

4.3. A cyber-terrorizmus elképzelhető fegyverei

A következőkben felsorolásra kerülő eszközök valószínűleg nem merítik ki a cyber-terrorizmus arzenálját. Nyilván vannak és biztosan lesznek olyan számítógépes eszközök, amelyek a legteljesebb mértékig megfelelnek a terroristák elképzeléseinek. Például az itt megadott fegyverek, illetve számítógépes programok némelyike könnyen hozzáférhető, némelyike csak gondos, alapos és hosszú ideig tartó tervezés és kivitelezés eredményeképpen szerezhető meg, de van köztük olyan is, amely állami segítség nélkül egyáltalán nem alkalmazható:

- Számítógépvírusok
- Számítógépes férgek
- „KNOWBOT”
- A „trójai faló”
- Logikai bomba
- E-mail bomba
- Nanogépek és mikrobák
- Nagyenergiájú rádiófrekvenciás fegyverek
- Elektromágneshullám-fegyverek
- Van Eck sugárzás

5. A nemzetbiztonsági szolgálatok és a terrorelhárítás⁶

5.1. A terrorizmus, mint nemzetbiztonsági kihívás

A nemzetbiztonságot érintő kihívások terén alapvető változásoknak lehettünk tanúi mind Európában, mind a fejlett világ más részein, ahol a bipoláris világrendszer felbomlása után a biztonság – korábban hegemon helyzetben lévő – katonai vonatkozását olyan új prioritások váltják fel, amelyek zömében politikai, gazdasági és szociális eredetűek. Az új biztonsági kihívások körében szokták megemlíteni a terrorizmust is, mely már a 20. század hatvanas éveinek végétől szervezett formában megjelent, a század végére pedig globális fenyegetéssé változott. Viszonylag új jelenségnek mondható a multinacionális terrorszervezetek megjelenése, és az egyes földrajzilag távolabbi pontokon működő csoportok együttműködése.

Nehéz általános érvénnyel jellemezni a terrorista akciókat, mivel motivációjuk, elkövetési módzataik esetenként jelentős eltéréseket mutathatnak. Általában véve azonban közös jellemzőjük, hogy az akciókat a sokszor találmányra kiválasztott áldozatok számára ismeretlen és lényegtelen – zömmel politikai és vallási – célok nevében követik el. A végrehajtott terrorcselekmény alapvető funkciója legtöbbször az, hogy a félelemkeltés és az akció által kiváltott rettegés eszközével a terrorszervezet által fontosnak ítélt kérdésre kívánja az adott ország politikai vezetésének és társadalmának figyelmét felhívni. A célországként általában megjelenő nyugati államok fejlett hírközlési rendszere, a demokráciákban természetes sajtószabadság pedig biztosítja a kívánt megfélemlítő hatásnak akár tömeges pánikká való fokozódását is. Az ezredforduló időszakában – a szervezett bűnözőkhöz hasonlóan – a terroristáknak is megjelent az új nemzedéke, mely a tudomány és a számítástechnika legújabb vívmányait, valamint az Internet-hálózat adta kommunikációs lehetőségeket használja fel a tervezett akciók előkészítésénél és végrehajtásánál.

Napjaink terrorfenyegetettségét tovább növeli az illegális fegyverkereskedelem, és a tömegpusztító (atom-, biológiai- és vegyi-) fegyverek terjedése (prolifерáció). Mindez

megkönnyíti a terrorista csoportoknak a korszerű, esetenként tömegpusztító – egyenlőre vegyi – fegyverekhez való hozzájutását. Szintén a terrorista csoportoknak kedvez a nyugati demokráciákban jellemző szabadság, a határok könnyebb átjárhatósága.

A világ nagyobbik részében fellelhető szegénység, a helyi kilátástalan viszonyok, egyes etnikumok és vallási csoportok jogfosztott helyzete fokozhatja az ott élők fogékonyágát a terrorista csoportok által hirdetett eszmék iránt, melyek sokszor minden rossz forrásának a jólétben élő nyugati demokráciákat állítják be. Ez pedig felveti a demokratikus berendezkedéssel rendelkező fejlett ipari államok vezetői számára azt az alapvető dilemmát, hogy hogyan biztosítsák polgáraik biztonságát anélkül, hogy az oly nagy becsben tartott szabadságjogokat döntő módon korlátozni kényszerüljenek. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének törvényi szabályozása körüli vitákban is döntő súllyal jelenik meg ez a kérdés.

5.2. **A nemzetbiztonsági szolgálatok terror elhárítási feladatai**

A nemzetbiztonsági szolgálatok terror elhárítási feladatainak jellemzése előtt mindenképpen indokolt röviden jelezni, hogy a szolgálatok tevékenységüket milyen államigazgatási közegben fejtik is ki. A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai alapelveiről hozott országgyűlési határozati javaslatokból, a Nemzeti Biztonsági Stratégiából világosan kitűnik: a nemzetbiztonság fogalma lényegesen tágabb, mint a titkosszolgálatok által ellátott nemzetbiztonsági tevékenység. Az Alkotmány maga is megjelöl a nemzet biztonságával kapcsolatos feladatokat az Országgyűlésnek, a köztársasági elnöknek, a kormánynak, a fegyveres erőknek és a rendvédelmi szerveknek, a bírói szervezetnek, valamint az ügyészségnek.

A terrorizmus elleni küzdelemnek külpolitikai, katonai, gazdasági, pénzügyi, közbiztonsági, környezetvédelmi, emberi jogi, stb. vonatkozásai is vannak. A terror elhárítás részfeladatainak ellátása beépül az egyes állami szervek feladata közé, azok szerves részét képezi. A terrorizmus elleni fellépés területén a nemzetbiztonsági tevékenység – azaz a szolgálatoknak a rendőrséggel koordinált közreműködése – azonban kiemelt fontossággal rendelkezik, mert a terrorcselekmények előkészítésének leplezett jellegénél fogva ezen akcióknak az elhárítására más állami szerv eszközrendszere az esetek döntő többségében elégtelen.

A terrorista akciók felderítése és elhárítása azonban – a cselekmény súlyos nemzetbiztonsági kockázata miatt – általában titkos eszközökkel, a titkosszolgálati jelleg leplezésével történik. A terrorcselekmények általi súlyos fenyegetés sem mentheti fel a szolgálatokat az alól, hogy tevékenységüket a nemzetbiztonsági munka – demokratikus viszonyok között elvárt – alapelveinek betartásával végezzék. Ezek az eszközalkalmazás törvényességének és engedélyhez kötöttségének, az alkalmazott eszköz szükségességének, célhoz kötöttségének, alkalmasságának és a fenyegetettséghez mért arányosságának, illetve a tevékenység dokumentáltságnak alapelveit jelentik. Szintén alapvető elvárásként jelenik meg a műveleti munka során a humanitás elve, azaz emberi méltóság tiszteletben tartása.

A szolgálatok által alkalmazott titkos eszközöket és módszereket – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (Nbtv.) alapján – két csoportra lehet osztani. Az első a külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés eszközei és módszerei (Nbtv. 54. §). Ezek közé tartozik a többek között a nemzetbiztonsági jelleg leplezésével történő információgyűjtés (fedőokmányok használata), információs hálózat (ügynökség) létesítése, információs technikai rendszer kiépítése és üzemeltetése, fedőintézmények létrehozása, nyilvános helyek megfigyelése, és az ott történt események rögzítése, távközlési szolgáltatóktól és más adattároló rendszerekből információkat gyűjthetnek.

A titkos eszközök és módszerek másik csoportja – alapjogokat súlyosan korlátozó jellegénél fogva külső – bírói vagy igazságügy-miniszteri – engedélyhez kötött (Nbtv. 56. §). Ebbe a csoportba sorolható például a magánlakás titkos átkutatása és az ott észlelt technikai eszközökkel történő rögzítése, illetve folyamatos figyelése, levél és más postai küldemény felbontása, és a tartalmának rögzítése, a telefonon, vagy más távközlési szolgáltatások (például e-mail) útján továbbított üzenetek tartalmának megismerése, és az adatok rögzítése.

További eszköz a szolgálatok kezében, hogy nemzetbiztonsági érdekből büntetlenségi megállapodást köthetnek bűncselekménnyel alaposan gyanúsítható személlyel az adott ügy felderítési, illetve nyomozati szakaszában (Nbtv. 55. §).

A magyar nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerébe 1990-es megalakulásuktól kezdve beletartozott a terrorcselekmények (Btk. 261. §) felderítése, megelőzése és elhárítása. A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvény 2. § (d) bekezdése az állam elleni bűncselekmények felsorolásánál nevesítette a terrorcselekményt, mint olyan eseményt, melynek veszélye esetén az akkor megszervezett nemzetbiztonsági szolgálatok jogosultak titkosszolgálati eszközök igénybevételére. Ennek a törvénynek a felhatalmazásával a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló 26/1990. (II. 14.) MT rendelet a terrorelhárítás feladatát a 2. §. (1) bekezdés c) pontja konkrétan a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatkörébe utalta. Ugyanezen paragrafus (6) bekezdése azonban arról is rendelkezik, hogy a szolgálatok személyes szabadságot korlátozó intézkedést nem alkalmazhatnak, ami azt is jelenti, hogy terrorelhárítás területén a szolgálatoknak együtt kell működniük a kényszerítő intézkedések megtételére feljogosított rendőrséggel és más rendvédelmi szervekkel.

A rendszerváltás időszakában megszületett, terror elhárítási feladatokat érintő jogszabályok felidézése annál is inkább indokolt, mert a bipoláris világrend felbomlásakor számos európai országban élesen vetődött fel a kérdés: a terrorcselekmények a rendőrség vagy a titkosszolgálatok kompetenciájába tartozzanak-e. Klasszikus titkosszolgálati feladat alatt ugyanis korábban kizárólag a politikai, katonai és gazdasági hírszerzést és elhárítást értették. Ebbe körbe pedig elsősorban a kormányzati döntésekhez szükséges és az ellenérdekelt államokra vonatkozó bizalmas kormányzati és hadászati információk megszerzése, valamint az ellenérdekelt államok szolgálatai ilyen irányú tevékenységének felderítése és elhárítása tartozott.

A Szovjetunió felbomlásával, az éles katonai szembenállás megszűntével azonban a nyugati nemzetbiztonsági szolgálatok némiképp identitászavarba kerültek. Természetesen komolyan senki nem gondolta, hogy működésük feleslegessé válhatna, ám a költségvetési támogatás nagyságának megőrzése érdekében olyan új működési területek után kellett nézniük, mely az adott állam társadalma felé is kellő módon igazolja a szolgálatok létének és anyagi támogatottságának létjogosultságát.

Ezek az „új feladat” volt az ún. új kihívások elleni fellépés, azaz a terror elhárítás, a kábítószer- és illegális fegyverkereskedelmet, valamint embercsempészetet bonyolító nemzetközi szervezett bűnözés akcióinak felderítése, megelőzése. A terrorelhárítás kompetenciája körül kialakult vita néhány nyugat-európai országban erős súrlódásokhoz vezetett a szolgálatok és a rendőrség között. Például az angol belbiztonsági szolgálat, a Security Service (korábbi nevén MI5) sikeresen vonta magához a Scotland Yard szervezetétől a terrorelhárítás feladatát.

A magyar szolgálatok jelenleg érvényes terror elhárítási feladatait átfogó módon a Nbtv. szabályozza. A szolgálatok számára egységes feladatként fogalmazódik meg a törvény 3. §-ában a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése. A nemzetbiztonsági érdekeket katalogizáló 74. § a) bekezdés pedig már konkrétan említést tesz a terrorcselekmények felderítéséről és megakadályozásáról. A törvény által megnevezett öt nemzetbiztonsági szolgálat közül az operatív akciókhoz technikai szolgáltatásokat végző Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) kivételével valamennyi szolgálat számára megfogalmaz terrorista cselekmények felderítésével, megelőzésével vagy megakadályozásával kapcsolatos feladatokat.

5.3. **Az Információs Hivatal feladatai**

A Nbtv megfogalmazása szerint „az Információs Hivatal (IH) elsődleges feladata, hogy megszerezze, elemezze, értékelje és továbbítsa a kormányzati döntésekhez szükséges, külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a nemzet biztonsága érdekében hasznosítható információkat, továbbá, hogy a Magyar Köztársaság érdekeinek érvényesítését szolgáló

tevékenységet folytasson.” A Nbtv. 4. § c) pontjában a törvény már konkrétan nevesíti a terrrorszervezetekről történő információgyűjtés feladatát az IH számára. A terrorcselekmények megtervezése döntő többségében külföldi állam területén történik, ez pedig alapvető feladatokat állít a magyar hírszerző apparátus elé, hogy a Magyar Köztársaság ellen tervezett terrorcselekmények lehetőleg már az előkészítő fázisban leleplezésre kerüljenek.

A bekezdés elején idézett megfogalmazás kettős feladatot fogalmaz meg a hírszerzés számára. Egyrészt megfelelő információkkal kell ellátnia a terrorelhárításban elsősorban illetékes belföldi szolgálatokat (NBH, KBH) és közvetlen terrorveszélyeztetettség esetén értesítenie kell a bűnüldöző szerveket (azaz a rendőrséget, a határőrséget, illetőleg védett személy vagy objektum közvetlen fenyegetettsége esetén Köztársasági Őrezred). Másrészt, ha az adott ügy megkívánja – a kockázati tényezők mérlegelése mellett – operatív módszerekkel beavatkozhat a nemzetbiztonságot külföldről fenyegető veszély elhárítása érdekében.

A terrrorszervezetek ellen folytatott külföldi hírszerzés teljesen új kihívások elé állította a hírszerző apparátusokat világszerte. A klasszikus hírszerző tevékenység – azaz a politikai-katonai-gazdasági információszerezés – technikái ezen a területen igen kis hatásfokkal alkalmazhatóak. A terrorista csoportok etnikailag legtöbbször zárt közösséget alkotnak, így az ebből a körből származó információk megszerzése felettébb problematikus. A kérdés másik oldala pedig nyilván egy ilyen akció biztonsági kockázatait érinti. A klasszikus hírszerzés területén történő lelepleződés diplomáciai (kiutasítások) és büntetőjogi konzekvenciákkal vonhat maga után. Egy terrorista szervezetben az informátor dekonspirálódása ennél általában tragikusabb következménnyel jár. Az IH további feladata a kormányzati tevékenység szempontjából fontos, külföldön lévő magyar szervek, intézmények és létesítmények biztonsági védelme.

A hírszerzés terror elhárítási feladataihoz kapcsolódik az egyes terrorista szervezetek és a terrorizmust támogató államok kapcsolatrendszerének feltérképezése. Az elmúlt évtizedben több államról (többek között Líbiáról, Szudánról, Afganisztánról) bebizonyosodott, hogy támogatást nyújt, vagy esetenként a háttérből irányít terrorista szervezeteket. E jelenség természetesen már évtizedek óta aktuális kérdéssé teszi a terrorista szervezetek, és az őket támogató államok elleni nemzetközi együttműködés szükségességét, mely megnyilvánulhat nyílt katonai formában (afganisztáni hadműveletek), de éppúgy leplezettebb, hírszerzési együttműködésben is. Ugyanakkor látni kell azt is, hogy az államok nemzetbiztonsági szolgálatainak együttműködése zömmel kétoldalú együttműködésekre épül, leginkább a kölcsönös előnyök elvére építve. Minden állam természetesen félti a saját kiépített hírszolgálatát és informátorait, melyeket a legkisebb kiszivárgott információ dekonspirálhat (és esetenként életveszélybe sodorhat).

Abban mindenesetre bízni lehet, hogy mivel a terrorizmus globális fenyegetést jelent a világ valamennyi demokratikus állama számára, a kormányzatok a hírszerzés terén is bővíteni fogják a terrorcselekmények megelőzését szolgáló együttműködésüket. Az már most is megfigyelhető, hogy az EU növekvő részvétele a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a kábítószer-csempészet elleni harcban a hírszerző szervek között az információ megosztás növekedéséhez vezetett.

5.4. A Nemzetbiztonsági Hivatal feladatai

Az Nemzetbiztonsági Hivatal a Magyar Köztársaság belföldi illetékességű kémelhárító és alkotmányvédelmi feladatokat ellátó biztonsági szolgálata, mely a Nbtv. 5. § c) pontjának megfogalmazásában „felderíti és elhárítja a külföldi hatalmak, szervezetek vagy személyek terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseit. A törvény által használt megfogalmazásból egyértelműen kitűnik, hogy a terrorelhárítás felelőssége elsősorban a belföldi elhárító szolgálat vállán nyugszik, míg a hírszerzés a megszerzett információkkal segíti a terrorcselekmények megelőzését. Az NBH terror elhárítási feladatai közé tartozik a terrorista szervezetek tagjainak illetve velük kapcsolatban álló személyeknek az ellenőrzése, az esetleges terrorcselekmények lehetséges magyarországi célszemélyeinek és célobjektumainak a nemzetbiztonsági védelme. Ez utóbbi feladatot a szolgálatok szoros

együttműködésben látják el a kiemelt objektumok védelmét ellátó Köztársasági Őrezreddel, valamint a rendőrséggel.

A terror elhárítás magyarországi rendszerével összefüggő jogi szabályozás nyomán párhuzamosság alakult a NBH és a rendőrség között a terrorcselekmények felderítésének területén. Az időben a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény előtt megszületett rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) 69. § (4) bekezdése feljogosította a rendőrséget hogy előzetes felderítést (értsd: bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtést) végezzen terrorcselekményekkel kapcsolatban, ha az adott ügyről a bejelentés a rendőrséghez érkezett, illetve arról a rendőrség szerzett tudomást. A Nbtv. 5. § i) pontja szó szerint megismétli ezt a megfogalmazást, immáron a NBH feladatkörébe utalva az adott terrorcselekménnyel kapcsolatos felderítés lefolytatását. A feladatok bizonyos „egymásra csúsztatása” a terrorcselekmények felderítése terén természetesen joggal vehet fel kérdéseket mind a hatékonyság, mind a gazdaságosság szempontjából. Nem kívánatos esetben ugyanarról a Magyarországon működő és akcióra készülő terrorista csoportról akár egyidejűleg, más-más informátortól is érkezhettek jelzések a rendőrséghez és az NBH-hoz. A felesleges, és esetenként az adott operatív akció határfokát is rontó párhuzamosság kiküszöbölésének nyilvánvaló egyetlen módja a rendszeres koordináció a rendőrség terror elhárítási részlege és az NBH illetékes műveleti igazgatósága között. Az azonban mindenképpen szükségesnek látszik, hogy a kormány a Nbtv. 77. § (2) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján hozott határozatban pontosabban fogalmazza meg a terrorelhárítás nemzetbiztonsági és rendőrségi vonatkozásait.

Az NBH terror elhárítási feladataival szintén szoros összefüggésben említhető meg a bevándorlók, menekült státuszért és állampolgárságért folyamodók, valamint a vízumkérelmet benyújtó személyek ellenőrzése és az ezzel kapcsolatos feladatokat (Nbtv. 5. § g) pont). Az NBH e tevékenysége szorosan összefüggött az 1998. március elsejével hatályba lépett, a menedékjogról szóló 1997. évi CXXXIX. törvény, mely több ponton módosította a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és a bevándorlásról szóló 1993. évi LXXXVI. törvényt.

A menedékjogot kérők esetében az NBH a Menekültügyi és Migrációs Hivatallal működik együtt. Az elutasított külföldi a határozat bírói felülvizsgálatát kérheti. A jogi szabályozás mind a polgári, mind a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokat feljogosítja arra, hogy egy – például terrorista szervezettel összefüggésbe hozható – adott személlyel kapcsolatban beutazási illetve tartózkodási tilalom elrendelését kezdeményezze az ORFK-nál.

A vízumkérelmekkel kapcsolatos biztonsági ellenőrzést sokszor nehezíti, hogy a kérelmező nem tartózkodik az országban. A beutazni kívánó terveiről, szándékairól kizárólag a kérelemben adatai állnak rendelkezésre. A kérelmező személye által felvetett esetleges terrorveszélyeztetettséggel kapcsolatban így az NBH-nak kell információkat szereznie, szükség esetén együttműködve a hazai és a külföldi partnerszolgálatokkal.

Fentebb már említésre került, hogy szoros összefüggés van a terrorista szervezetek működése és a haditechnikai eszközök és szolgáltatások jogellenes forgalma között. Az illegális fegyverkereskedelem megakadályozása szintén megjelenik az NBH feladatrendszerében a Nbtv. 5. § l) pontjában. Ugyanitt esik említés a haditechnikai termékek legálisan folyó forgalmának ellenőrzéséről is. A terrorszervezetek ugyanis nem csak illegális szállításokkal juthatnak fegyverekhez. Mindezek alapján kockázati tényezőként jelenik meg a különböző fegyverrendszerek a honvédség és más fegyveres testület működésével összefüggésben lévő tárolása és legális forgalma is. Ez utóbbi feladat nem csak az NBH, hanem a Katonai Biztonsági Hivatal feladatrendszerében is megjelenik a Nbtv. 7. § e-f) pontjaiban. Mindez természetesen folyamatos konzultációt igényel a szolgálatok és az illetékes minisztériumok között.

A NBH feladatrendszerébe nem csak a Magyar Köztársaság ellen tervezett terrorcselekmények megelőzése, illetve elhárítása tartozik bele, hanem azoknak a terrorszervezeteknek a felderítése is, melyek Magyarországot nem az általuk elkövetendő terrorcselekmény célországának tekintik, hanem hazánkat kívánják felhasználni átutazásra, megbúvársra, bázisépítésre, infrastrukturális háttérük létrehozására, esetleg itt kívánják

megtervezni más államok ellen irányuló akcióikat. A demokratikus viszonyokkal együtt járó nyitottság, Magyarország földrajzi fekvése és kedvező gazdasági adottságai még vonzóbbá tehetik az országot egyes terrorista csoportok számára. Ez a biztonsági kihívás már önmagában megalapozza a folyamatos terrorfelderítő és elhárító munka szükségességét.

5.5. **A Katonai Felderítő Hivatal feladatai**

A KFH a Magyar Köztársaság katonai felderítő szolgálata, mely békeidőben a kormányzati hírigényeket és a Honvéd Vezérkar hadászati munkájához szükséges információkat szerez be, munkáját – hasonlóan az IH-hoz – alapvetően az ország határain kívül, külföldi irányultsággal folytatja, de ha ez szükségessé válik, hazai területen is működhet. A KFH-t az Nbtv. a 6. § d) pontja hatalmazza fel arra, hogy információkat gyűjtsön a fegyveres erők biztonságát veszélyeztető terrorszervezetekről.

A terrorcselekmények felfedése érdekében végzett hírszerző tevékenységet sok esetben nem lehet elválasztani polgári és katonai szempontok szerint, hiszen a terrorszervezetek sem ilyen elhatárolódás szerint tervezik és hajtják végre akciójukat. Példaként lehetne hozni a szeptember 11-i amerikai célpontok ellen végrehajtott terrortámadást, melynél a terrorszervezet akciótervében egyaránt szerepelt polgári (World Trade Center) és katonai (Pentagon) objektum. Nyilvánvaló, hogy a szolgálatok feladatrendszerében sok esetben párhuzamosan megjelenő terror elhárítással kapcsolatos teendők csakis szoros együttműködéssel és koordinációval oldható meg eredményesen. Hasonlóan az IH NBH-felé meglévő kötelezettségéhez, a KFH-nak is azonnal továbbítani kell minden olyan információt a Katonai Biztonsági Hivatal (KBH) felé, mely összefüggésbe hozható a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Magyar Honvédség szerveinek terrorveszélyeztetettségével. Az adott terrorcselekmény felderítése a nyomozás elrendeléséig katonai vonatkozások felmerülése esetén kizárólag a KBH hatáskörébe tartozik.

A magyar katonai hírszerzés működésében is új fejezetet nyitott a NATO-tagság elnyerése, melynek folytán a KFH is nagyobb támogatottsággal, és szélesebb vertikummal végezheti feladatait. A szövetségen belül az egész felderítő részleg egységes szakmai irányítás alatt áll, a beérkezett hírszerzési adatok és információk adaptálása, összevetése és a döntéshozók számára történő előkészítése a Nemzetközi Katonai Törzs szervezetébe tartozó Hírszerző Osztály (Intelligence Division) feladata. Ez az osztály koordinálja az egyes tagállamok hírszerző szolgálatainak a Szövetség érdekében folytatott tevékenységét.

Évente két alkalommal ülésezik a NATO Hírszerzési Fóruma (NATO Intelligence Board), melyben az egyes országok katonai hírszerzéseinek vezetői tanácskoznak. Természetesen a szövetségen belüli hírszerzési koordináció elsősorban a tagállamok nemzeti felderítése által megszerzett hadműveleti, harcászati információkat fogja össze és osztja el. Azonban a NATO hírszerzési együttműködési dokumentumaiban is megjelentek már az új biztonsági kihívások kezelésének kérdései. Természetesen a terrorszervezetek elleni ütközetet nem lehet kizárólag kémműholdakkal megvívni, a terrorizmus elleni küzdelem a katonai hírszerzés vonalán – kiváltképp a terrorizmust támogató államokkal szemben – ennél jóval komplexebb eszközöket igényel.

A magyar nemzetbiztonság szempontjából feltétlenül jelentős tényező – és itt nem csak a katonai vonatkozásokra kell gondolni – hogy a NATO-tagsággal párhuzamosan Magyarország kapcsolódhatott egy olyan információs rendszerhez, melybe a jelentéseket zömmel az igen jelentős technikai, személyi, anyagi feltételekkel rendelkező amerikai, brit, francia és német hírszerző szolgálatok szállítják. Persze a közös hírszerzéssel kapcsolatban feltétlenül fontos különbséget tenni elsődleges hírszerzési adatok – ügynöki jelentések, lehallgatott telefonbeszélgetések, műholdfelvételek – és az azokra épülő elemzések között. A nemzeti hírszerző szervek természetesen szívesebben adnak ki elemzéseket és értékeléseket, mint primer jelentéseket, hiszen például egy iraki terrorista kiképzőtáborról szóló ügynöki jelentés nyers továbbítása könnyen életveszélybe sodorhatná az információ forrását. Néha még az ügynökjelentésekre épülő elemzések is nagyon kényes anyagnak számítanak, ugyanis ha egy kormány alaposan tanulmányoz egy másik kormánytól származó és nem kellően „fertőtlenített”

(azaz az információ forrására utaló adatoktól megtisztított) jelentést, esetleg bepillantást nyerhet annak hírszerzési kapacitásába.

5.6. A Katonai Biztonsági Hivatal feladatai

A KBH a Nbtv. 7. § c) pontjának megfogalmazása szerint a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség szervezeteinél felderíti és elhárítja a külföldi hatalmak, személyek vagy szervezetek terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseit.

A KBH-val kapcsolatban a Nbtv. másképp fogalmazza meg a terror elhárítás feladatait, mint az NBH esetében. Itt ugyanis nincs olyan jellegű szűkítés, hogy a KBH akkor végezheti az előzetes felderítést, ha a terrorcselekményről a bejelentés hozzá érkezett meg, vagy ő szerzett róla tudomást. Ez pedig a törvényalkotó egyértelmű szándékát mutatja, hogy a KBH minden olyan ügyben jogosult eljárni, ami kapcsolatba hozható a Honvédelmi Minisztériummal és a Magyar Honvédséggel, illetőleg, ami saját működési területén jelentkezik. Ebből természetesen az is következik, hogy ha például a rendőrség (és természetesen a többi rendvédelmi szerv is), vagy a többi nemzetbiztonsági szolgálat katonai vonatkozású terrorcselekmény nyomára bukkan, haladéktalanul köteles továbbítani az információt a KBH felé. Különösen indokoltnak látszik ez abban az esetben, amennyiben egy terrorszervezet a Magyar Honvédség szervezetén belül próbál meg kapcsolatot létesíteni. Ez esetben kellő felderítési lehetőségekkel – a katonai létesítmények zárt jellege miatt – kizárólag a KBH rendelkezik.

A katonai elhárítás speciális feladatát képezi a katonai objektumok terrorista csoportok elleni biztosítása is. A különböző fegyverraktárak, bázisok, adatkezelési objektumok gyakran jelennek meg, mind terrorszervezetek célpontjai, és nem kizárólag rombolási célzattal, hanem a fegyverkészletek és más katonai technológiák megszerzésének szándékával. Az objektumvédelmi feladatok mellett a katonai szállítások biztonságának szavatolás, valamint a Magyar Honvédség vezető beosztású tisztjeinek védelme is a KBH feladatrendszerében jelenik meg.

5.7. A magyar nemzetbiztonsági célszerű struktúra reformjának terror elhárítási vonatkozásai

Az egyes szolgálatok terror elhárítással kapcsolatos feladatainak áttekintése után szólni kell röviden a magyar nemzetbiztonsági struktúra felépítésével, valamint a szolgálatok közötti koordinációval kapcsolatos változtatási célszerűségekről is, mivel azok alapvetően határozhatják meg a jövőben a magyarországi terror elhárítás rendszerét.

Azokban az államokban, ahol – a magyarországi modellhez hasonlóan – több szolgálat is működik, a nemzetbiztonsági struktúráknak alapvetően három alaptípusa alakult ki. Létezik az úgynevezett „versengő, vagy konkuráló modell”, melyben valamennyi szolgálat elsősorban az általa kiépített személyi és technikai hálózatra építve szerzi meg a kívánt információkat. Ennek kétségtelen előnye, hogy egy adott ügyvel kapcsolatban a különböző szolgálatoktól beszerzett információk egybevetethetők, ütköztethetők a politikai döntéshozók által. Hátrányai közé tartozik viszont, hogy – akár az operatív akciók határfokát is csökkentő – átfedések alakulhatnak ki egy-egy ügyvel kapcsolatban, másrészt ez egy drága rendszer, ugyanazokra a biztonsági kihívásokkal párhuzamosan több saját technikai és személyi hírszerző rendszert üzemeltető szolgálat foglalkozik, melyek az általuk leadott jelentésekkel próbálják hatékonyságukat bizonyítani – a költségvetési pénzeszközök felett is diszponáló – döntéshozók előtt.

Beszélhetünk úgynevezett „szektorális modellről” is, melyben a különböző szolgálatok egyes minisztériumok alárendeltségében működnek. Itt általában a hírszerzés a külügy-, a katonai szolgálatok a hadügy-, míg a belső biztonsági szolgálatok a belügyminiszter felügyelete alatt állnak. Ennek a megoldásnak az előnye, hogy az egyes tárcák vezetői könnyebben juthatnak az őket igazán érdeklő információkhoz, hátránya azonban, hogy a más minisztériumok, illetve állami szervek számára is releváns információk sokszor nem kerülnek az érdekeltek kezébe idejében, ami a döntéshozatali folyamat minőségére lehet káros következménnyel.

Végül létezik a magyarországi szakemberek és a kérdéssel foglalkozó szakértők között egyaránt népszerűnek mondható úgynevezett „kooperáló modell”, ahol a szolgálatok függetlenségüket megőrizve szerzik be az információkat, ám működik egy – a szolgálatok vezetőit és az ügyekben érintett minisztériumok képviselőit tömörítő – koordináló szerv. Ez a rendszeresen ülésező testület az ügynökségek feladatainak meghatározásában játszik fontos szerepet, valamint e testület vezetője van felhatalmazva arra, hogy a szolgálatoktól bejövő jelentéseket továbbítsa a kormányzat számára. E rendszer kétségtelen előnye, hogy az adott ügyekhez kapcsolódóan kizárhatóak a jelentősebb párhuzamosságok, és a fontosabb információk valamennyi érdekelt – és annak megismerésére jogosult – személyhez eljut. Hátránya talán az, hogy az egyes kérdésekhez kapcsolódó véleménykülönbségeket már az adott testületben elsimítják, a döntéshozók elé sokszor már csak a legkisebb közös nevezőre alapozott vélemények jelennek meg (szerencsésebb esetben azért jelzik a meglévő véleménykülönbségeket, ám a javasolt döntési alternatívákat ilyenkor is próbálja a testület erősen redukálni).

Azt persze hangsúlyozni kell, hogy két külön kategóriát képez a szolgálatok által ellátott klasszikus titkosszolgálati munka (politikai, katonai, gazdasági információk beszerzése és megvédése), valamint az úgynevezett új kihívásokkal kapcsolatos biztonsági tevékenység, ahová a terrorizmus elleni küzdelem is tartozik. Ez utóbbiakkal kapcsolatban – a közös feladatok miatt – még inkább szükségesnek látszik az intézményesített koordináció, nem csak a szolgálatok, de a többi érdekelt rendvédelmi szerv között is.

Rátérve a hazai struktúra sajátosságainak vizsgálatára, azt előljáróban feltétlenül meg kell jegyezni, hogy a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok felépítését és működését szabályozó Nbtv. nyugat-európai mércével mérve is sok szempontból kiállja az összehasonlítást. Kiemelkedő részletességgel szabályozza a szolgálatok által alkalmazható eszközöket, és az Országgyűlés mindig ellenzéki képviselő elnöklete alatt álló Nemzetbiztonsági Bizottsága számára is jelentős ellenőrzési jogosítványokat biztosít. Természetesen az mindig a Bizottság többségét alkotó kormányzati többség felelőssége, hogy mennyire él az ellenőrzés eszközeivel.

A jelenleg érvényben lévő szabályozás által a szolgálatok számára meghatározott feladatok azonban néhány ponton átfedéseket mutatnak. Ez még akkor is igaz, ha a szolgálatok egyes ügyek felderítésénél „más irányultsággal” működnek. Talán a leginkább szembeötlő kérdés a szolgálatok és a rendőrség és az NBH terrorcselekményekkel kapcsolatos felderítő feladatainak – fentebb már elemzett – párhuzamossága. Mindenféle változtatási elképzelés megfogalmazása előtt azt le kell szögezni, hogy mivel mind a Nbtv., mind a rendőrség működését szabályozó törvény kétharmados jogszabály, így bármilyen létező struktúrának, illetve a terrorelhárítással kapcsolatos feladatrendszer módosítása politikai konszenzust igényel a parlamenti pártok között. Az elmúlt évek tapasztalati azt mutatták, hogy a szükséges közös nevezőt nem tudta megtalálni a kormánytöbbség.

Mindez reálisan nézve azt jelenti, hogy a jelenlegi törvényi háttér adta lehetőségek mellett kell megtalálni azokat a megoldásokat, melyek folyamatos koordinációt eredményeznek majd a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a rendőrség és a titkos információgyűjtésre jogosult szervezetek között. Ez pedig leghatékonyabban kormányzati szinten képzelhető el. Szakmai körökben több változat is felmerült a szolgálatokat, az érintett rendvédelmi szerveket és minisztériumokat összefogó szerv felállítására. E tervezett testülettel kapcsolatban szóba került már a Hírszerző Közösség, illetve a Nemzetbiztonsági Szolgálatok Tanácsa megjelölés is. A lényeg nyilván nem is az elnevezésben rejlik, hanem abban, hogy a feladatok pontosan meg legyenek fogalmazva, és a testület koordinációs munkáját valaki összefogja, mivel az eseti konzultációk önmagukban nyilván nem képesek megszüntetni a jelenleg létező párhuzamosságokat.

Magyarországon 2001 áprilisától kezdte meg működését a 2000. évi CXXVI. törvény által felállított Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ, mely információkat igényelhet, valamint információkat nyújthat a nemzetbiztonsági szolgálatoknak és a titkos információgyűjtésre jogosult szervezeteknek. A szervezett bűnözéssel kapcsolatos intézményesített együttműködés – sikeressége esetén – például szolgálhat a terror elhárítási

koordináció területén is. Természetesen itt nem egy újabb intézmény létrehozása látszik célszerűnek, sokkal inkább az együttműködési terület kibővítése. A tervezett struktúraváltással és a hírszerzési feladatok meghatározásával kapcsolatban megjelent az elvárás is, hogy a titkosszolgálati munkában a prognosztikus tevékenységnek – azaz nem csak a meglévő biztonsági kockázatoknak, hanem a várható kihívások feltérképezésének – a jelenleginél hangsúlyosabb szerepet kell kapnia.

Összegzőként elmondható, hogy kizárólag a politikai akarat – pontosabban a parlamenti pártok közötti konszenzus - tudja rákényszeríteni arra a szolgálatokat, a terrorcselekmények felderítésében feladatokkal rendelkező rendvédelmi szerveket és a minisztériumokat, hogy intézményesített, érdemi együttműködés alakuljon ki a nemzetbiztonsági feladatok – így a terrorelhárítás területén is.

5.8. Nemzetbiztonsági védelmi intézkedések a szeptember 11-i terrortámadás után

Az Amerikai Egyesült Államokat ért terrortámadást követő összeülő Nemzetbiztonsági Kabinet ülésén kijelölték azokat a legfontosabb feladatokat, melyek a Magyar Köztársaság ellen esetlegesen tervezett terrortámadás megelőzésével kapcsolatban merültek fel. A terrorcselekmények elhárításában elsősorban illetékes Nemzetbiztonsági Hivatal a rendőrséggel együttműködve azonnali intézkedéseket vezetett be.

Az NBH intenzívebbé tette kapcsolatát a nemzetbiztonsági társszolgálatokkal, a hazai rendvédelmi szervekkel és a külföldi partnerszolgálatokkal. A nemzetbiztonsági tevékenység elsősorban az említett körbe tartozó intézmények és létesítmények zavartalan működésének biztosítására, a titokszivárgás megelőzésére, illetve a napi feladatok ellátásához kapcsolódó minősített adatok megszerzésére vonatkozó törekvések felderítésére és elhárítására irányult.

A Nemzetbiztonsági Hivatal által végrehajtott terror elhárítási intézkedések:

A terrortámadást követően az NBH azonnal felvette a kapcsolatot a rendvédelmi szervek illetékes vezetőivel, és szeptember 11-e után folyamatos kapcsolatot tartott az rendőrség Különleges Szolgálatával, valamint a Készenléti Rendőrséggel, mely megerősítette az amerikai és az izraeli nagykövetség őrzését. A Budapesti Rendőr-főkapitányság az egyéb USA-érdekeltségű objektumokat, intézményeket mozgóőr-szolgálattal biztosította, és intézkedés történt a megyei USA érdekeltségű objektumok őrzésének megszervezésére. A taszári amerikai katonai objektum illetékes vezetőjével kapcsolatba lépett a Nemzetbiztonsági Hivatal a folyamatos információcsere biztosítása érdekében, ezen kívül fokozta valamennyi diplomáciai és külképviseleti objektum védelmét is és felvette a kapcsolatot a Külügyminisztériummal, a diplomáciai csatornákon keresztül érkező információk feldolgozása és hasznosítása céljából. Az NBH haladéktalanul rendkívüli találkozót kezdeményezett, eligazította kapcsolati rendszerét, és lépéseket tett műveleti információk beszerzésére.

A Hivatal válságstábot hozott létre, illetve a Ferihegyi Nemzetközi repülőtéren létrehozott munkacsoportba munkatársakat delegált. A Repülőtéri Biztonsági Szolgálat által összehívott rendkívüli ülés munkájában a szükséges rezsimitézkedések kidolgozására tett javaslatot. Ezt követően a Ferihegyi Nemzetközi repülőtér utasforgalmi és üzemi területei őrzését megerősítették, a fokozott utasbiztonsági ellenőrzés bevezetésre került. Az NBH felhívta valamennyi illetékességi körébe tartozó – nemzetbiztonsági védelemben részesülő – kormányzati, illetve közszolgálati feladatokat ellátó intézmény figyelmét a szükséges biztonsági intézkedések fokozott érvényesítésére. Az ORFK Köztársasági Őrezred intézkedett az Országház őrzésének megerősítésére. Az NBH Magyar Nemzeti Bank, valamint a stratégiai jelentőségű vállalatok és objektumok (MÁV, MATÁV, MALÉV, MOL, MVM, stb.) vezetőivel is egyeztetett az őrzésvédelem megszigorítása érdekében, folyamatos segítséget nyújtva a védelem megszervezésében, és azonnal felvette a kapcsolatot a Paksi Atomerőmű Rt. biztonsági igazgatójával, aki intézkedett a nukleáris létesítmény védelme érdekében, utasította az őrzésvédelmet ellátó szolgálatot a beléptetések során alkalmazott rendszabályok szigorítására. A Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság a helyszínen folyamatos szolgálatot ellátó "NEUTRON" különleges beavatkozó egysége az erőmű közvetlen körzetében fokozott járőrszolgálatot szervezett. A Nemzetbiztonsági Hivatal intézkedett a menekülttáborok és a menekülteket befogadó állomások fokozott műveleti védelmének megszervezésére, a kapcsolati kör eligazítására.

Kezdeményezte a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal helyi szerveinél, illetve a BM Határőrség illetékes igazgatóságán az objektumok őrzésvédelmének megszigorítását, a be- és kiléptetés pontos regisztrálását, annak figyelemmel kísérését. A menekülttábor vagy közösségi szállást elhagyókról, illegálisan távozókról, a keletkezett érdemi információkról haladéktalanul tájékoztatták a területileg illetékes határőrségi bűnügy-felderítő szolgálatot.

Az NBH műveleti szervei soron kívül hallgatták meg a terrorizmust támogató országok listáján szereplő államokból érkezett, bevándorlási engedélyért folyamodó, illetve menedékjog iránti kérelmet benyújtó polgárait. A meghallgatás során minden, a terrorcselekmények potenciális elkövetőire, az elkövetés módszerére, bármely terrorszervezetre, a szervezetek anyagi bázisaira, magyarországi kapcsolódására vonatkozó adatok megszerzését kiemelt feladatként jelent meg. Minden információkérés kiterjedt a konkrét személyekre – akik tagjai, támogatói lehetnek terrorszervezeteknek vagy háttérbázisainak – valamint a terrorcselekmények megítélésére vonatkozóan. A Nemzetbiztonsági Hivatal beszerezte a különböző státuszban és jogcímen Magyarországon tartózkodó – az érintett államokból származó – személyek névsorát, illetve megállapította tartózkodási helyüket, adatairaiban, nyilvántartásaiban előzménykutatást végzett a lehetséges elkövetői kör vagy érdekcsoport azonosítására. Az NBH felvette a kapcsolatot a Büntetés-Végrehajtás (BV) országos parancsnokával, aki az ország valamennyi BV intézetében szigorított intézkedéseket vezetett be az objektumok őrzés-védelmére, a ki- és beléptetésre, a levelek és csomagok átvizsgálására, az ügyvédi beszélőkre, valamint a látogató fogadására vonatkozóan. Meghatározta az intézmények vezetőinek, hogy az arab és izraeli nemzetiségű személyeket különítsék el egymástól.

6. Összegzés, következtetések, javaslatok

A szakértők a jövőben a biztonság újabb dimenzióit érintő problémák megjelenését vetítik előre. Továbbra is kiemelt szerepet tulajdonítanak a politikai, vallási és ideológiai indíttatású terrorista akcióknak. A szervezetek – főként a Közel-Kelet megoldatlan problémáiból adódóan – saját államuk megalapítása érdekében vagy más államok gazdasági, kormányzati, vagy egyéb területének gyöngítése céljából további súlyos akciókat követhetnek el. Az etnikai, vallási és anarchista jellegű akciók a legnagyobb valószínűséggel Európa területén következhetnek be. Európa helyzetét, biztonságérzetét tovább gyengítheti a belső (ETA, IRA, szélsőséges csoportok, alvó cellák, diaszpórák) és külső terrorista csoportok (beutazó, letelepedő szélsőséges vallási fanatikusok) tevékenységének felerősödése.

A szakértők különösen veszélyesnek tartják az úgynevezett "szürke szféra" akcióinak következményeit. Az ilyen típusú akciókat az anarchiára való törekvés és a szervezett bűnözés felerősödése jellemzi. Az úgynevezett "szuper terrorizmushoz" pedig a nukleáris, radiológiai anyagok, biológiai és kémiai anyagok felhasználása tartozik. Veszélyt jelenthet a radiológiai anyagok (pl.: 60-as izotópszámú kobalt, és 127-es izotópszámú cézium) megszerzése, felhasználása.

Az elmúlt négy év során világviszonylatban kétségtelenül romlott a helyzet mind a terrorcselekmények, mind pedig a merényleteknek áldozatul esők számát tekintve. Ha azonban térségekre lebontva is megvizsgáljuk az adatokat, akkor kiderül, hogy a terrorfenyegetettség csupán a világ bizonyos térségeiben nőtt, sőt néhol drasztikusan (pl. a Közel-Keleten, Dél-Ázsiában és a poszt-szovjet térségben), máshol viszont jelentősen csökkent (így az Egyesült Államokban és Kelet-Közép-Európában, sőt tendenciáját tekintve Nyugat-Európában is). Ha pedig még ennél is tovább megyünk, akkor kiderül, hogy a legtöbb merényletet Irakban, az Izrael által megszállt területeken, Kasmírban, Kolumbiában, Észak-Írországon, Spanyolországban, Thaiföldön, Afganisztánban, Oroszországban, Franciaországban, illetve Pakisztánban követték el. A legtöbbször pedig Irakban, az Egyesült Államokban, Oroszországban, Kasmírban, Kolumbiában, Pakisztánban, Izraelben, Indiában, Afganisztánban és az Izrael által megszállt területeken estek áldozatul terrorcselekményeknek.

A terrorcselekmények és az áldozatok száma azonban nem mindig jelzi egy-egy ország terrorfenyegetettségének igazi mértékét, mert bár például szeptember 11. borzasztóan sok áldozatot követelt, azóta Amerikában csupán nyolc ember halt meg terrortámadás következtében,

a cselekmények száma pedig korábban sem volt jelentős. Emellett vannak országok és térségek, ahol bár a merényletek száma magas, ezeknek mégis kevesen esnek áldozatul (pl. Görögország, Franciaország), s vannak olyan országok, ahol kevés ugyan a terrorcselekmény, de nagyon nagy az áldozatszám (pl. Angola, az Egyesült Államok, Uganda, Szudán). Vagyis nagyon sok szempontot kell elemeznünk ahhoz, hogy hiteles képet kapjunk egy-egy ország terrorfenyegetettségéről. Az általunk áttekintett adatokból az derül ki, hogy napjainkban a világnak nem mindig azok a térségei igazán terrorfenyegetettek, amelyekre az Egyesült Államokban és Európában a politikusok beszédei hivatkoznak. Ezt igen komoly ellentmondás, különösen egy olyan helyzetben, amikor egyes politikusok a szabadságjogok korlátozásának szükségességét hirdetik a terrorfenyegetettségre hivatkozva.

Nem tekinthető szerencsésnek azt sem, hogy a politikusok és a média szívesen beszélnek általában a terrorizmusról, mert mind a fenyegetettség, mind a terrorizmus elleni harc komoly mértékben függ attól, milyen típusú terrorizmussal állunk szemben. A világ terrorcsoportjainak túlnyomó többsége ugyanis napjainkban is a „nemzeti terrorizmus” kategóriájához tartozik, vagyis csupán lokális vagy szubregionális szinten tevékenykedik. Bár a fennmaradók egy részének hatóköre regionális, esetleg régiókon is átívelő, de az esetek túlnyomó többségében itt is viszonylag pontosan behatárolható az a terület, amelyet fenyegetnek (pl. a törökkurd, iráni, palesztin militáns csoportok, illetve az albán szeparatisták stb.). S végül számolni kell az ún. globális terrorizmussal, amelyet 2001 szeptemberében ismert meg a közvélemény.

Az említett felosztás a terrorizmus elleni küzdelem szempontjából is döntő körülmény. Mert Európa például az északír, a baszk, vagy a korzikai szeparatisták, a mediterrán országok anarchistái elleni több évtizedes harcát úgy vívta, hogy elkerülte a szabadságjogok jelenleg kilátásba helyezett korlátozását, s ha nem is volt képes megnyerni ezt a küzdelmet, a nemzeti terrorista szervezetek tevékenységének kockázatát, legalábbis elviselhető mértékűre csökkentette. Olyannyira, hogy ezek tevékenysége következtében - a MIPT adatai szerint - csupán harmincnégy ember vesztette életét Nyugat-Európában 2001 szeptembere óta. Az európai országok egyébként, annak ellenére, hogy hivatalosan tagjai a világméretű terrorizmusellenes koalíciónak, a nemzeti terroristáikkal folytatott harcukat napjainkban is maguk igyekeznek megoldani, s ezt számos tekintetben elkülönítik az Egyesült Államok által meghirdetett és vezetett terrorizmus elleni háborútól. Vagyis ez utóbbi praktikus értelemben az „új típusúnak”, „globálisnak”, vagy al-Kaida-típusúnak nevezett terrorizmus ellen folyik. Még akkor is, ha eszköztárának egyes elemei vitathatatlanul megkönnyítik és megkönnyíthetik a nemzeti terrorizmus elleni küzdelmet.

7. Irodalomjegyzék

¹ ZMNE konferenciák előadásainak gyűjteménye: A nemzetközi terrorizmus elleni harc időszerű, társadalmi, katonai és rendvédelmi kérdései, Budapest, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, ZMNE

² Resperger István: A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem lehetséges stratégiái, Budapest, 2005, ZMNE tanulmány

³ Resperger István: A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem lehetséges stratégiái, Budapest, 2005, ZMNE tanulmány

⁴ Tóth Péter: Kelet-Közép-Európa és az új típusú terrorizmus, Budapest, 2006, SVKK tanulmány

⁵ Resperger István: A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem lehetséges stratégiái, Budapest, 2005, ZMNE tanulmány

⁶ Urbán Attila: Nemzetbiztonsági szolgálatok és a terrorelhárítás, Budapest, 2002, tanulmány